

Uni Bamberg

Willelmi II regis Siciliae diplomata

edidit Horst Enzensberger

Bis zum Erscheinen einer gedruckten Ausgabe werden hier als Arbeitshilfe für die interessierten Kolleginnen und Kollegen die Texte mit den Vorbemerkungen im PDF - Format zur Verfügung gestellt .

Quellennachweis für dieses Dokument

<<http://www.hist-hh.uni-bamberg.de/WilhelmII/pdf/D.W.II.120.pdf>>

Bearbeitungsstand: 02/04/16

Zusätzlich empfiehlt sich ein Verweis auf die URL der Projektseite :

<<http://www.hist-hh.uni-bamberg.de/WilhelmII/index.html>>

Indices

Personen: <<http://www.hist-hh.uni-bamberg.de/WilhelmII/personen.html>>

Orte: <<http://www.hist-hh.uni-bamberg.de/WilhelmII/orte.html>>

Sachen: <<http://www.hist-hh.uni-bamberg.de/WilhelmII/sachen.html>>

Literaturverzeichnis: <http://www.hist-hh.uni-bamberg.de/WilhelmII/biblio.html>>

König Wilhelm erneuert die Stiftungsurkunde für Monreale.

Palermo, 1182 Oktober

Palermo, Biblioteca Centrale della Regione Siciliana (ehemals Nazionale), Armadio I, *Pergamene della metropolitana Chiesa e del Monastero di S. Maria Nuova in Monreale*, perg. 36 [A²] (824+56x587 mm) und 37 [A¹] (820+54x585 mm) — Monreale, Seminario Arcivescovile, Biblioteca Torres, ms. XX F 7, Kopialbuch des Arnald Rassach, Abschrift des 14. Jh., f. pp[C¹] — Roma, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. lat. 3880, fol. 3v-7r, Kopie des Kopialbuches, 14. Jh. [C²] .

Editionen: LELLO - DEL GIUDICE, Privilegi e bolle 6 - 7 zu Nr. I, Teildruck der von D 89 verschiedenen Teile nach C¹ [Le] ; GARUFI, Documenti inediti 175 - 183 Nr. 73 nach A² [Ga].
Webedition nach C²: Serena FALLETTA, L'edizione digitale del Liber Privilegiorum Sanctae Montiregalis Ecclesiae (2009), [A¹](#), [A²](#).

Regesten: B. 220. GARUFI, Catalogo 21f. Nr. 36, 37 .

Von den in der Narratio angekündigten drei Exemplaren sind nur zwei erhalten. Beide Exemplare auf südlichem Pergament in gutem Zustand; Tintenlinierung mit Punktorium, in A¹ ohne, in A² mit Rand. Texttinte hellbräunlich, die Rota jeweils mit roter Tinte gezogen. An beiden Bleibulle in mäßigem Zustand an Bindfäden, in A¹ noch Reste eines violetten Seidenfadens zu sehen. A¹: 835 x 586 mm, Plica 53 mm; Vermerk Balsamo Nr. 113 unter der Plica; Vermerk des 14. Jh. *Scriptum ...*; drei moderne Vermerke; nach Kontextende noch drei leere Zeilen durchgezogen, dann setzt die Linierung erst beim Datum wieder ein. A²: 792 x 637 mm, Plica 55 - 57 mm; Vermerk Balsamo Nr. 79; Rassachvermerk 14. Jh. *Scriptum .iii.*; vier moderne Rückvermerke; ein radierter Vermerk des 13. Jh.: *privilegium [regis Guillelmi...]* .

D 89 ist wörtlich in D 120 inseriert (Petitsatz) . Vorausgeschickt ist eine Arenga, die allgemeine Bekanntheit der Gründung, Ausstattung und Bauvorhaben voraussetzt. In der Corroboratio ist die Schreibweise des Notarsnamens geändert — er ist gekürzt —, außerdem die Bleibulle genannt, da für diese zusätzlichen Ausfertigungen anscheinend der Aufwand für die Goldbulle als überflüssig angesehen wurde. Im Vergleich mit den sonstigen Ausgaben für Monreale dürfte der eingesparte Betrag allerdings recht unbedeutend gewesen sein. Da die Exemplare *ad tuitonem iuris* bestimmt waren, könnte auch der Sicherheitsaspekt eine Rolle gespielt haben: 1177 war immerhin die Vertragsurkunde für Barbarossa, mit Goldbulle besiegelt, Räufern in die Hände gefallen (Enz. 122*), selbst wenn MATTHEW, I normanni 341 für jenen Vorfall politische Hintergründe vermutet.

Warum darauf verzichtet wurde, in D 120 die Besitzliste auf den neuesten Stand zu bringen, läßt sich wegen des Umfangs und der anderen Zielsetzung für die Plateae D 100 und 116 verstehen; die Schenkungen aus DD 102, 108, 117 aber hätten sich ohne grössere Veränderungen einarbeiten lassen. D 119 ist eine gleichzeitige Verleihung, die sich mit einem Einzeldokument auch leichter nachweisen ließ: Fährgeldfreiheit über den Stretto. Da in D 120 keine neuen Schenkungen enthalten sind, genügt der Verweis auf die Vorbemerkung zu D 89.

Gegenüber D 89 ist auch die Datierung verändert, da nicht der König selbst wie in D 89 und D 102, sondern die Familiaren in der Datierung genannt werden. Auch dies läßt sich durch die unzeremonielle Bestimmung von D 120 erklären.

Der Text folgt A ¹.

† †* In nomine Dei eterni et salvatoris nostri Iesu Christi, amen | W(illelmus) *†, divina favente clementia rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue. In comunem credimus noticiam devenisse nos in constructioneⁱ regalis monasterii nostri sancte Marie Noue, quod Deoⁱⁱ inspirante fundavimus, et preclari operis edificia posuisse et non solum dignitatibus, sed etiam largis ipsum possessionum titulis ampliassse. Volentes igitur ut, quod artificioso murorum ambitu fundatum estⁱⁱⁱ copiis amplioribus honoratum, securitate gaudeat et quiete^{iv}, ad maiorem cautelam duximus omnes concessionones et immunitates que in primo privilegio a nostra sibi munificentia continetur indulte, tribus aliis privilegiis unius per omnia eiusdemque tenoris, cuius^v et primum^{vi} est, annotari, ut si forte modo quolibet unum eorum exciderit supersit aliud quod ad tuitionem iuris monasterii ostendatur. Cuius continentia talis est: W(illelmus), divina favente clementia rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue. Inter universas laudes et mansuetudinis nostre preconia et successus innumeros, quibus divina clementia largiente^{vii} regnum nostrum iugiter^{viii} exaltatur, inter actus nostros et operum dispositionem, que rex regum omnium et dominantium dominator^{ix} a primordiis nostri regiminis clementer direxit et misericorditer custodivit, nichil est quod equa lance pensemus, nichil de quo mens nostra gloriosius iucundetur quam quod pie devotioni nostre contigit aulam superno regi construere et ei fundare basilicam, de cuius dext*ra diadema suscepimus quo propiciante^x tranquillum nostrum regimen^{xi} in pace fovetur et omnes eminus turbines propelluntur^{xii}; in hoc siquidem de affluentia terrenorum que de celesti largitione percepimus, in celesti gazofilatio portionem inmarcessibilem confidimus collocasse et ibi divino thesaurizasse permissu ubi neC erugo neque tinea demolitur. Ad illius ergo laudem, honorem et gloriam, qui servorum suorum iusta desideria prevenit et effectum prosequitur voluntates^{xiii}; qui dignatus est devotionis nostre primicias de manu nostra suscipere, monasterium ad ordinem Cavensis monasterii et beati Benedicti regulam informandum, non longe a menibus felicis urbis nostre Panormi, supra^{xiv} sanctam Kuriagam^{xv}, diligenti cura nostra et multa devotione fundatum sancte et gloriose semperque virginis Dei genitricis Marie titulo et sacrosancto nomine duximus consignandum. Et quoniam in voto gerimus et incom*utabili voluntate prelibatum monasterium^{xvi}, domino largiente, copiosis ditare muneribus, opulentis dotare beneficiis et terris ac possessionibus multipliciter ampliare, desideriiis nostris altius^{xvii} insidet^{xviii}, ut quanto deo volente letabitur nostre liberalitatis largitionibus ampliatur, tanto excellentioribus dignitatis, honoris et totius liberalitatis privilegiis auctoritate nostra gaudeat perpetuo communitum. Cum enim progenitorum nostrorum, regum scilicet^{xix} recolende memorie, vestigia imitantes universis ecclesiis in nostro felicissimo regno positis ampliozem ceteris regnantibus reverentiam exhibeamus^{xx} nec eas

onere functionum aut improbis^{xxi} exactionibus sustineamus vexari, equissimum est et omni consentaneum rationi, ut predictum monasterium sumptibus propriis et laboribus sub ipso principio nostri regiminis edificatum tamquam opus manuum nostrarum plena libertate donemus et omnem sibi prestemus immunitatem, que potest de nostra liberalitate ac munificentia proficisci, ut sic orationibus liberius invigilent, qui tanta libertate fruuntur et Deum nobis implorent propitium, quorum pectora nulla molestia turbabuntur^{xxii}. In nomine igitur illius, ad cuius laudem et gloriam monasterium ipsum est nostra devotione fundatum, precipimus ac presenti privilegio nostro perpetuo valituro sancimus^{xxiii}, ut omnia que a nostra munificentia sibi collata sunt vel fuerint et concessa, in ea semper libertate possideat et fruatur que nostre concessionis privilegiis fuerint adnotata; nec aliquando^{xxiv} alicui liceat de his, que auctoritate nostra sibi fuerint indulta, aliquid infringere aut evacuare vel * deteriorem ipsius monasterii conditionem sub aliqua specie commutare, sed suis semper subnixi iuribus et libertate perseverent, sicuti apparuerint nostra liberalitate concessa. Nichilominus^{xxv} ea omnia, que a domino Alexandro, sedis apostolice * pontifice, per suum privilegium prefato monasterio auctoritate apostolica nostris precibus sunt indulta, concedimus et sibi modis omnibus confirmamus, sanctientes, ut nullus heredum nostrorum aut regum succedentium nobis, nullus archiepiscopus vel alia ecclesiastica secularisve persona inde aliquid infringere aut evacuare presumat, set suis suffulta iuribus^{xxvi} et hac nostra sanctione roborata firma sibi semper et inviolata perseverent. Concedimus quoque, ut in eodem sancto monasterio electiones semper libere fiant secundum regulam et constitutionem beati Benedicti videlicet: defuncto pastore, qui in eo fuerit pro tempore constitutus, fratres eiusdem monasterii in unum conveniant et invocata gratia Sancti Spiritus, unam de personis eiusdem conventus quam magis idoneam esse providerint, sibi Deo volente secreto nominent in pastorem eligendam^{xxvii} et deinde ipsam regie celsitudini pronuntient, providentia autem regia voluntati et petitioni eorum assensum prebeat et personam, in quam omnes insimul aut sanior et potior pars eorum convenerint^{xxviii}, eis ad ipsorum petitionem concedet. Illud autem omnino interdiciamus, ut donec in congregatione eorum persona digna fuerit ad eligendum inventa, de extraneis nominationem nullo modo facere presumant. Concedimus etiam ei castellum lati et castellum Cor*ilionis et castellum Kalatatrasi cum omnibus tenementis et pertinentiis eorum, tam in demanio quam in servitio secundum divisiones eorum, que continentur in alio privilegio nostro exinde facto et nostro sigillo roborato, sed demanium quidem libere et absque omni exactione servicii. De baronibus autem nobis et heredibus nostris ac utilitati regni nostri servitium reservamus, ut, quotienscumque videlicet pro custodiis maritime Sicilie vel expeditione^{xxix} facienda seu pro solempniis^{xxx} coronationis nostre seu aliis solempnitatibus celebrandis aut pro aliis serviciis nostris a nobis vel heredibus nostris abbas^{xxxi} eiusdem monasterii vel conventus inde fuerit requisitus, barones ipsos ad servitium^{xxxii} nostrum vel heredum nostrorum prout eorum feodum exigit, transmittat^{xxxiii}. Si vero contigerit aliquem baronum predictorum castellorum decedere, nullo herede relicto, qui sibi de iure et constitutione curie nostre succedere debeat, concedimus ut feodum, quod baro ipse ab eodem monasterio tenuerit, in demanium ipsius monasterii et potestatem deveniat. Casale vero, quod dicitur Bulchar et est iuxta ipsum^{xxxiv} monasterium constitutum, eidem

monasterio concedimus cum molendinis et omnibus pertinentiis suis. Concedimus etiam eidem monasterio molendinum, quod subtus ipsum monasterium noviter est constructum cum omnibus pertinentiis suis. Donamus quoque et concedimus ei in demanio ecclesiam sancte Kuriacie et ecclesiam sancti Silvestri cum vineis, cannetis, aquis, casalibus et omnibus tenimentis et pertinentiis earum. In Messina vero concedimus ei ecclesiam sancti Clem(en)tis cum omnibus tenimentis et pertinentiis suis. In Calabria vero concedimus ei ecclesiam sancte Marie de Maccla et cappellam sancti Mauri, que est apud Russanum, cum omnibus tenimentis et pertinentiis earum, ea videlicet ratione, ut omnes predictae ecclesie iam dicto monasterio a nostra liberalitate concesse semper et omni tempore sint in demanio et potestate ipsius monasterii. Abbas quoque et conventus eiusdem monasterii liberam habeant potestatem ordinandi et disponendi de eis, quod voluerint, absque alicuius impedimento^{xxxv} vel disturbance. In Panormo etiam et pertinentiis eius concedimus ei domum, que fuit quondam gayti Martini, camerarii nostri^{xxxvi}, que est apud Kemoniam, cum iardino et omnibus pertinentiis eius. Et iuxta portam Rote concedimus ei libere et absque datione aliqua molendinum unum ad molendas cannas mellis, quod saracenicè dicitur Masara cum omnibus iusticiis et pertinentiis suis, vineam quoque, que fuit quondam notarii Simonis^{xxxvii}, quam curia nostra emit ab eodem notario Symone cum turri^{xxxviii} et cannetis et omnibus tenimentis suis, et vineam, que fuit quondam Silvestri comitis Marsici, quam^{xxxix} curia nostra emit a comite Guill(elm)o filio suo, et iardinum, quod dicitur Marandi, quod est subtus aquam Cribelli, cum omnibus iusticiis et pertinentiis suis. Eidem monasterio concedimus et donamus tunnariam quoque, que est in insula, que dicitur Fimi, prope portum Cali cum omnibus pertinentiis et iusticiis et rationibus suis. Eidem monasterio perpetuo libere habendam concedimus, ut omni tempore liceat ipsi monasterio ad utilitatem suam officium piscationis tunnorum, vel quascumque alias utilitates voluerit, absque exactione aliqua exercere. In Apulia vero concedimus ei libere et absque omni exactione servicii civitatem Bitette^{xl} cum omnibus iustis tenimentis et pertinentiis suis, tam in demanio quam in servitio. Concedimus etiam pretaxato monasterio liberam potestatem semper habendi quinque sagittias in portu Panormi et mari eidem civitati adiacenti vel ubicumque in Sicilia aut in aliis partibus regni nostri abbas eiusdem monasterii eas habere voluerit, que ad opus conventus eiusdem libere officium piscationis exercent, nec liceat baiulis illius terre vel loci, ubi sagittias ipsas ad piscandum statuerit, seu alicui eas inde modo quolibet impedire aut ius aliquod ab eis exigere. De omnibus autem, que in regno nostro ad usum fratrum seu servitium eiusdem monasterii empta vel ab aliquo donata fuerint vel oblata vel de exteris partibus fuerint asportata seu etiam de his, que de redditibus terrarum et possessionum vel animalium suorum vel de quibuscumque aliis rebus suis vendiderint, ius aliquod exigi a baiulis, portulanis seu a quibuscumque aliis modis omnibus inhibemus. Similiter et de omnibus rebus eorum propriis, quas per portas urbis nostre Panormi vel aliarum civitatum et terrarum tam Sicilie quam totius regni nostri miserint seu traxerint, ab eis ius aliquod nullatenus exigatur. Naves quoque vel alia propria et demania vascella eiusdem monasterii, ubicumque per totum regnum nostrum cum demaniis rebus suis pervenerint, tam in exitu quam in introitu^{xli} omnino libera constituimus, ut nil iuris vel exactionis ab eis vel propriis

rebus ipsius monasterii ab aliquo requiratur. Concedimus quoque ipsi sancto monasterio, ut quotienscumque abbas vel conventus eiusdem monasterii ecclesiam vel^{xlii} ecclesias^{xliii} aut domos aliquas ex novo facere vel factas rehedificare aut preparare voluerint, habeant potestatem queque^{xliiv} lignamina pro predicto opere necessaria, in quocumque nemore tam Sicilie quam aliarum partium regni nostri voluerint, libere et absque aliqua datione incidere et exinde asportare. Ad hec adicientes^{xliv} concedimus, ut omnia animalia propria ipsius monasterii et omnium obedientiarum eius in regno nostro ubique per demanium nostrum libere et absque aliqua datione pascantur; eis simili libertate concessa in omnibus terris archiepiscoporum, episcoporum et aliorum prelatorum ecclesiarum et comitum et baronum nostrorum in transitu eorum, cum ipsa per eorum terras transire contingerit. Homines quoque seu equitaturas aut cetera animalia ipsius monasterii et obedientiarum et possessionum eius pro servitio galearum seu quolibet alio servitio capi vel ad angariam duci modis omnibus prohibemus. Liceat etiam abbati et fratribus tam ipsius monasterii quam obedientiarum^{xlvi} eius clericos cuiuscumque ordinis seu laycos e seculo fugientes, liberos tamen et absolutos, in sanitate quidem vel egritudine cum rebus et possessionibus suis ad conversionem vel fraternitatem eorum venientes, sine alicuius persone contradictione recipere et sine alicuius molestia retinere, exceptis feodis et possessionibus, que sunt alicui servitio obligate, que nec ipsi recipere nec illi offerre absque nostra nostrorumque heredum licentia presumant. Illud quoque prohibemus et auctoritate regia artius interdiciamus, ne aliquis de monasterio ipso vel obedientiis aut quibuscumque possessionibus eius, invito abbate et conventu eiusdem vel prepositis obedientiarum et possessionum eius victum seu procurationem aliquam modo quolibet capere aut violenter exigere presumat. Nec nobis ipsis nec heredibus nostris et nobis in regno succedentibus nec alicui alii abbas eiusdem loci vel obedientiarum eius prepositi victum vel procurationem aliquam dare cogantur ab aliquo nisi cum nos aut aliquem heredum nostrorum monasterium ipsum adire vel per obedientias aut tenimenta eius transire contigerit^{xlvii}, duos panes tantum et de vino et aliis cibariis que ibidem pro conventu fuerint preparata, sicut uni Confratrum suorum, karitative nobis vel nostris heredibus representent. Et quoniam sepe solet contingere, ut delicta prelatorum in perniciem et iacturam ecclesiastice substantie convertantur, cum prelati ecclesiarum administratio quidem, non dilapidatio concedatur, nos saluti et conservationi eorum, que iamdicto monasterio tam a serenitate nostra quam a quibuscumque aliis concessa fuerint seu ab eodem monasterio fuerint acquisita, summa cum diligentia providere volentes, si forte quod Deus avertat, aliquando^{xlviii} contigerit^{xlix} aliquem gubernationem ipsius monasterii gerentem in aliquod delictum incidere, eum^l pro redimendo excessu suo ad aliquam bonorum ecclesie dationem omnino interdiciamus convolare. Nichilominus heredes nostros etiam et omnes nobis in regno succedentes de pecunia vel aliis rebus ipsius monasterii pro aliquo delicto prelatorum recipere aut ab eo modo^{li} quolibet aliquid extoquere penitus interdiciamus. Nolumus enim monasterium delicta prelatorum lugere nec eorum^{lii} quemquam si forte pena debuerit cohercere de iniusta i(n)punitate cum iactura monasterii gloriari. Preterea providentes quieti et paci ipsius monasterii, ne aliquo tempore occasione aliquorum iusticiariorum molestias vel vexationes aliquas sustineret perpetuo concedimus, ut quicumque fuerit abbas ipsius mo-

nasterii constitutus, sit iusticiarius omnium terrarum et tenimentorum eiusdem monasterii, tam eorum que possidet modo quam illorum que Deo volente in posterum ab ipso monasterio fuerint acquisita . Nec liceat alicui iusticiariorum nostrorum de causis , que inter homines ipsius monasterii emergerint, se aliquo modo intromittere, sed abbas ipsius monasterii eas determinet et decadat; et de hoc, quod de causis ipsis ad abbatem ipsum pervenerit, nichil curia nostra habeat, sed totum eidem monasterio cedat. Hec autem omnia supradicta, sicut apparuerint ipsi sancto monasterio a nostra liberalitate concessa, ab omnibus heredibus et successoribus nostris nec non ab omnibus regimini nostro subiectis perpetuo statuimus et precipimus observari. Et nulli liceat ea in aliquo modo quolibet infringere aut minuere vel turbare, statuentes, ut quicumque contra ea^{liii}, que superius aŋnotata sunt, aliquo modo facere vel ire temptaverit , pene centum librarum auri subiaceat, de quibus medietas curie nostre, altera vero medietas prefato monasterio persolvatur predictis omnibus secundum concessionem nostram in omnibus * suo robore firmiter perpetuo permanentibus. Ad confirmationem autem et perpetuum robur omnium predictorum presens privilegium nostrum per manus Alex(andri) nostri notarii scribi precepimus et bulla plumbea nostro tipario impressa roboratum nostro signaculo iussimus decorari , anno, mense et indictione subscriptis .

(R.)

Data in urbe Panormi felici per manus Gualt(erii) Panormitani archiepiscopi et Mathei regii vicecancellarii et Ricc(ardi) venerabilis Siracusani episcopi, domini regis familiarium, anno dominice incarnationis millesimo centesimo octogesimo secundo; mense Octobris^{liv}, indic(tionis) prime, regni vero domini nostri W(illelm)i Dei gratia magnifici^{lv} et gloriosissimi regis Sicil(ie), ducatus Apul(ie) et principatus Capue anno septimo decimo, feliciter ‡* amen. *‡

(B.P.)

- i constitutione *Le.*
- ii Domino *Le.*
- iii et *add Le.*
- iv aequitate *Le.*
- v huius *Ga.*
- vi *Die Anmerkung von Ga über eine Korrektur aus privilegium entbehrt jeder Grundlage.*
- vii clementia largiente divina *Ga.*
- viii iugitur *Ga.*
- ix donantium donatorum *Ga.* *Die Anm. b auf S. 183 ist bei richtiger Lesung überflüssig.*
- x propitiante A^2 , propiziante *Ga.*
- xi regnum *Ga.*
- xii propellentur *Ga.*
- xiii voluntatis *Ga.*
- xiv super *Ga.*
- xv Kuriaciam A^2 , *Ga.*
- xvi *In A 2und Ga folgt hier muneribus.*
- xvii alterius *Ga.*
- xviii insidet altius A^2
- xix Sicilie *Ga.*
- xx exhibeamus A^2 .
- xxi improbis A^2 , *Ga.*
- xxii terhabuntur *Ga.*
- xxiii sanctimus A^2 .
- xxiv aliquatenus *Ga.*
- xxv nihilominus A^2 .
- xxvi viribus *Ga.*
- xxvii eligendum A^2 , *Ga.*
- xxviii convenerit *Ga.*
- xxix expeditione *Ga.*
- xxx *Kürzungsstrich fehlt A¹*
- xxxii aiebas *Ga.*
- xxxiii servitium A^2 .
- xxxiiii transmictat *Ga.*
- xxxiv ipsam *Ga.*
- xxxv impedimento A^2 ; *Ga.*
- xxxvi *fehlt Ga.*
- xxxvii Symonis A^2 , *Ga.*
- xxxviii terris *Ga.*
- xxxix que A^2 , *Ga.*
- xl bytecte *Ga.*
- xli introytu *Ga.*
- xlvi seu A^2 , *Ga.*
- xlvi ecclesiis *Ga.*
- xliv quecumque *Ga.*
- xlvi adjacentes *Ga.*
- xlvi obedientia *Ga.*
- xlvii contingerit *Ga.*
- xlviiii aliquatenus *Ga.*
- xlvi contingerit *Ga.*
- l cum *Ga.*
- li *fehlt Ga.*
- lii earum *Ga.*
- liii *fehlt Ga.*
- liv Februarii *Ga.*
- lv magnificentissimi *Ga.*